

Balázs Sándor

Köznapi filozófia Gondolatok példázatokkal
XIV.*Változatok egy-egy témára***NYELVÜNK, BESZÉDÜNK****1. A helyzeti energia nemcsak a természetben,
hanem a nyelvi közegben is jelen van.**

Minden attól függ, mi hol helyezkedik el — kezdte bevezető előadását a professzor, aki egyébként nemcsak a mechanika, hanem a társadalomtudomány iránt is vonzalmat érzett. — Az alma a fán helyzeti energiával rendelkezik. A földre hullva elveszti az előbbi állapotában birtokolt minőségét. Amikor a tárgyak mechanikai mozgást végeznek vagy erre képesek, ezt a munkavégző alkalmasságukat a természettől, a nem tőlük függő elhelyezkedésük révén nyerhetik. A patak, a víz a természeti törvények szerint fentről lefele folyik. Ám ezt az útját birtokolhatja az embertől is. Lásd: duzzasztó gátak építése. De mi van akkor, amikor átsétálunk a humán völgyekbe? Itt kizárólag maguk az emberek teremthetnek olyan elhelyezkedést, olyan pozíciót, amely — az ember-kiképezte konstelláció következtében — ilyen vagy olyan mondandóval, ha úgy tetszik, információt közvetítő energiával töltődik fel. Figyeljék meg a következő ábrát. A függőleges és vízszintes sorban elhelyezkedő betűket, illetve számokat ábrázol:

-3
-2
-1
K L M N O P R S T
+1
+2
+3

A középpontban található O az egyik esetben — akkor, amikor fentről lefele közelítjük meg — nullát jelent. Ha vízszintesen közeledünk hozzá, akkor O betűnek látjuk. Pedig mindkét esetben egy és ugyanaz: O. Lám csak, az elhelyezkedésnek — vagy ha úgy tetszik: a helyzeti energiának — más és más kisugárzása mutatkozik meg. A környezetével kialakult viszonyától függően. S még

mondja valaki, hogy a helyzeti energiáról szóló teória kizárólag a mechanikai mozgás törvényeinek alávetett testekre érvényes.

S ekkor felszólalásra emelkedett egy kéz. A professzor megadta az illetőnek a szót.

— Nyelvész vagyok — mutatkozott be a közbeszóló —, alá szeretném támasztani az itt hallottakat. A kontextus kifejezés a nyelvészetben éppen arra utal, hogy minden mondatot csakis a maga szövegösszefüggésében lehet megérteni. Vagy pontosítva: e szövegkapcsolatok megváltozása alapvetően módosítja a mondandót. A minap egy beszédes példa adódott erre. Valaki megkérdezte tőlem: én mint nyelvész miként értelmezem a következő szólásmondást: kákán is csomót keres. Elkezdtem fejtegetni, hogy ez a kötekedő emberek jellemzésére szolgál, azokra utal, akik nincsenek megelégedve semmivel, még azzal sem, ami tulajdonképpen jó és egyenes — mint a káka —, még ebben is hibát, bütyköt próbálnak felfedezni. Az illető elmosolyodott, s nem volt megelégedve a válasszal.

— Professzor úr — mondta — én beugrattam Önt. A szavak több értelmével játszva egészen más kontextusba is bele tudom helyezni ezt a mondatot. Mégpedig a következőképpen: Van egy kereskedő, aki nagy mennyiségű kákát vásárol, majd jó pénzért eladja azt. Ekképpen a kákán egy *csomót keres*.

A professzornak el kellett ismernie: a kontextus — amit a természettudományokban akár helyzeti energiának nevezhetnek — bizony igencsak megváltoztatja a mondandó értelmét.

2. A szakbarbárokat arról ismerjük fel, hogymindenről az jut eszükbe.

Valahonnan a föld mélyéből előkerült egy ősrégi, emberi csontváz. A képzeletet igencsak felajzotta a lelet. A kíváncsiskodók körülállták, s próbálták kikövetkeztetni, milyen ember lehetett az, akinek a testét valamikor ez a szilárd csontozat tartotta össze. A legkülönbözőbb kérdések, nézetek hangzottak el, mindenkinek a maga szája íze, notórius szóhasználata szerint.

Az állattan tudósa mondta el először a véleményét.

— Minden bizonnyal sasorra, nyúlszája, lúdtalpa, tyúkszeme, elefántlába volt, lehetséges, hogy farkastorokkal született s szamárköhögésben szenvedett.

Az agronómus így vélekedett:

— Árpa lehetett a szemén, de milyen volt a mellbimbója, lábszára, foggyökere, barázdás-e az agya? Meg aztán a makkja...

— De hiszen nő volt — vetette közbe a méztermelésben érdekelt szakember. — Inkább talán a méhe meg a mellkasa érdekel.

A geológus afelől érdeklődött, vajon szenvedett-e veseköve miatt. Az alpinistát a nyakszirtje meg a tüdőcsúcsa érdekelte. A barlangkutató a szájúrege meg az orrlyuka felől kérdezősködött. Ott volt egy pék is, őt a térkalácsa meg az ujjperecei foglalkoztatták. A vízvezeték szerelő is közbeszólt:

— Vajon a húgycsőve jó állapotban volt?

Egy szörföző fiatalembert az izgatta, hullámos volt-e a haja. Az úszóbajnok a medencéjének méretei felől érdeklődött. Egy kovácmester arra kérdezett rá,

hogy a fülében az üllő meg kalapács jól működött-e. Akadt egy építészmérnök is, ő a körömházáról meg a gerincoszlopról kívánt információkat szerezni.

— Remélem, nem volt bokasüllyedése — szólt közbe a Titanic életben maradt fedélzetmestere.

Csak a karrierista hallgatott. Nem kért tájékoztatást az elhunyt könyökének használati állapota felől. Nem akarta elárulni, hogy a szakbarbárok sablon-szókészletéhez hasonlóan őt csak ez a testrész érdekli.

3. A szónoknak nem lesznek mélyebb gondolatai, ha követ tesz a nyelve alá

A társaságban emlegették azt az ókorban feljegyzett esetet, amikor egy szónoknak beszédhibája volt, s ahhoz, hogy javítson rajta, követ tett a nyelve alá. Így próbálta megszüntetni dadogását. Ebből amolyan elméleti vita kerekedett. Az első vélemény messze túlhaladta a logopédusi nézőpontot. Jócskán elkalandozott a teoretikus vizekre.

— Az orátor, mihelyt kiküszöbölte beszédhibáját, megszabadult egy gondolat-elterelő nyúgtól. Attól, hogy szónoklatai közben szakadatlanul a nyelve mozgására összpontosítson. Ettől a tehertől megszabadulva akadálytalanul szárnyalhattak az ideái. S még mondja valaki, hogy a kő, ha jó helyre helyezzük el, nem eszmeteremtől!

Felháborodott és gúnyos ellenvélemény következett.

— Egy élettelen természeti tárgy, egy kődarab gondolatokat szül! Ez aztán a varázslat! Ha így volna, akkor a bazaltsziklákat kellene bevásárolni a bölcs gondolatokat kiötlő filozófusok akadémiai társaságába.

Az előbbi vélemény megfogalmazójának megvolt erre a visszavágása.

— Ön parlagi, vulgáris okoskodásba kezdett. Én nem azt mondtam, hogy az a kavics, holmi szülési fájdalmak után, gondolatot hoz a világra. Az eszme szellemi termék. Márpedig a kő, még ha bazalt is, ilyesminek létrehozására képtelen. Én csupán azt állítom, hogy egy ilyen élettelen természeti tárgy, egy kövecs hozzájárulhat a csak az ember elméjében megfogható termék, a mélyebb gondolat megszületéséhez. Nem maga a folyómedrekben lapuló, a vízmosástól simára csiszolt kőzetdarab gyöngyözi ki önmagából az ideákat. Hanem az ékesszó, az ő hatására.

Erre a kontrára is megjött a válasz.

— Tisztelt uram! Kérje meg azt a nagytiszteletű szónokot, hogy a később elhangzó mondandóját előbb írja le egy papírra. Ilyenkor a dadogás megléte vagy hiánya aligha befolyásolhatja a gondolatait. Vajon mélyebb lesz-e a mondanivalója, ha írás közben nem köpi ki ezt a nem a szájába való kemény tárgyat? Hiszen ez önt, a pennát szakadatlanul a tintatartóba dugdosó munkálkodásában igencsak feszélyezi. E nyelv alatti objektum hiányában miért ne lehetnének öblösebb ideációi? Íme a bizonyíték: nem a kövecske a gondolatébresztő.

A sarokba szorított érvelő erre — akárcsak a zavarba jött szalonlady, aki, amikor a szeretőjére terelődik a szó, kinéz az ablakon, s megszólal: „ni csak, esik az eső” — azonnal argumentumot váltott.

— Uram, önben lakozik képzőművészeti érdeklődés? Látta annak a remek

piktornak a képét, amelyet a minap állítottak ki a Nemzeti Galériában? Megfigyelte, mit ábrázol? Nos, ha nem, én elmondom. Ezen a képen, igencsak gondolatébresztően, megelevenedik az Alpok hegyvonulata, az égbe meredő csúcsok, a kősziklák a maguk szilárd valóságukban. A festmény csak úgy árasztja a kő sugározta eszmeiséget. A biztonságérzést, a kőkemény jellem dicséretét. Hogy meri állítani, hogy a kő nem lehet eszmeigerjesztő?

Ennél több sem kellett az ellenvéleményezőnek. Könnyedén visszájára fordította az egész érvrendszert.

— Uram, ön kétszeresen hibázott. Egyszer akkor, amikor a gondolatok gazdagodását valamilyen külsődleges tényezőtől — jelesül egy nyelv alatti kódarabból —, nem pedig az immanens, az ember szellemi alkotóerejéből próbálta magyarázni. Most pedig másodszor, amikor a kő ilyen úgymond eszmeformáló képességét — az előbbi kontextustól merőben különböző viszonylatban — nem önmagában, hanem kívülről importált álargumentummal próbálja elhitetni. Hiszen egészen más magának egy természeti tárgynak, legyen az egy kőtömb, eszmeformáló képessége, ennek művészi megjelenítése, s megint más, amikor nem a sziklát, hanem annak kis részecskéjét kellene eszmealkotónak kikiáltani. Ön ismételtelen elkövet egy szarvashibát: nem azonos minőségű territóriumából vett érvekkel operál. Engedje meg, hogy levonjam a magam végső következtetését ennek a szerencsétlen, a nyelv alatti kavics kínjait elszenvető orátor esetéből: *elméleti vitákban idegen közegből vett érvekkel is lehet valamit igazolni; de legfeljebb csak álláspontunk ingatag voltát.*

4. Az ősember abban a tudatban élt, hogy ha valamit egy szóval meg tud nevezni, akkor uralkodik felette; vajon igaza volt?

A társaságban valaki idézte ezt az eléggé ismert állítást, hozzátéve az érvényességét kétségbevonó kérdőjelet. Kirobbant a vita. Volt, aki egy kis adjusztálással egyetértett a tézissel.

— Ahhoz, hogy valami felett uralkodjunk, mindenekelőtt meg kell neveznünk. Ha a névadás a dolgok, tárgyak, jelenségek lényegét fejezi ki, akkor ez az ismerettel, vagy legalábbis potenciálisan megismerésének kezdetével azonos. Mihelyt tudjuk, hogy mi micsoda, fölébe kerekedhetünk. De csak feltételes módon. Lehet, hogy mi, keresztapák, ezt az akármit soha nem fogjuk uralni. Ám ha egyáltalán ilyen szándékunk van, akkor ez a kváziuralom csakis a megkülönböztetésére használatos kifejezés birtoklásával teljesülhet.

A társaság egyik tagja élcélődni kezdett a vitatott állítással s azzal, aki ezt fél szájjal védelmezte. A kérdések áradatát zúdította az előtte szólóra.

— Ősünk, amikor leszállt a fáról — vagy ha úgy tetszik: Ádám, amikor meglátta Évát — és végre artikulált hangokkal megosztotta embertársával gondolatfoszlányait, az első dolga talán az volt, hogy afelől tudakozódják, ki az a másik nembeli? Milyen nevet kapott ő a kereszttségben? Kereszttség? Ugyan bizony ki keresztelte volna meg őt, az első asszonyt? Avagy nem a bibliai, hanem mondjuk darwini megfogalmazásban: a fa tövében az a nőnemű, akit a fán élő másik nemhez tartozó emberállat — miután lekecmeregett a cédrusról — megpillan-

tott, az érdekelte, ugyan bizony ez a nőszemély kitől milyen nevet kapott? S ki súgta meg neki, vajon Gertrúdnak, Anasztáziának vagy csak egyszerűen Asszonynak, esetleg tényleg Évának hívják? Hogy aztán ezt megtudva ő, a hímnemű partner birtokba vegye. Aligha cseréltek névjegykártyát. Bár később mindketten kideríthették egymás nevét. Pontosabban: *megnevezését*. Így Éva-Asszony is becenevén szólíthatta „választottját”. Ám ezzel a megnevezést talán kiterjeszthette a felette gyakorolt uralomra?

Tömeges igenlés volt a válasz erre az utolsó kérdő mondatra.

— De még mennyire kiterjesztette — harsogta egy ütemben a nőuralomnak kitett férfiak kórusa.

Kacifántoskodni kezdett valaki.

— A nőuralomnak mi köze van a személyazonossághoz? Mintha egy nő nem tudna uralkodni olyan férfi felett, akinek a férfi még a családnevét sem ismeri?

A teoretikus érvelést tisztelő egyik úriember megelégedte a beszélgetés ilyen eltorzulását.

— Ti profanizáltok egy komoly bölceleti témát. Nem csak a paradicsomi őszünk, vagy mások szerint a fajfejlődés koronája — mármint az ember — számára lehetett komoly elmevallatózó kihívás a dolgok megnevezése. Így volt és van ez végig az emberi megismerés történetében. Az emberként élő első lények számára megmagyarázhatatlan és félelmetes jelenség lehetett mondjuk a villámlás. Mindaddig, amíg nem ismerték fel a hatását s azt, hogy ennek pusztító következményeit miként kerülhetik el. Így, vagy úgy, de ehhez azonosítani kellett ezt az égi csapást. Na nem, nem a Franklin-féle villámhárító elméleti standardján. Csak úgy, hogy megnevezése mögé felsorakoztatták néhány megismert tulajdonságát. S ez megítélés-ként ott munkálkodott — most nagyot mondok — összeméri mértékrendben. Mit gondoltok, miért veszik fel a szakszótárakba a csillagászok — amikor már több nevet nem találnak rájuk, akkor számokkal — az égitestek megnevezését? A névmegjelölés nélkül aligha van ismeretszerzés vagy -regisztrálás. Felszabadíthatták volna a tudósok az atomenergiát anélkül, hogy az „atom” kifejezést ráillesztették volna arra a piciny, de irdatlan energiahordozóra?

Megszólalt az ördög prókátora.

— Te most ellentmondásokba keveredtél. Szerinted amit felveszünk a terminológiai szótárba, az feltétlenül létezik. A szakkifejezés kieszelése mindig a valamiről szerzett ismeretünk előszobája. A ti érvelésed szerint az ördögnek is lennie kell. Nemcsak bibliai, hanem szaktudományi értelemben is. Hiszen megneveztük. Meg aztán mi a véleményed az „elan vital”-ról, erről a különleges életerőről? Ez a terminus technikus sokáig befészkelte magát az élővilággal foglalkozó szakemberek tudatába. Míg végül kiderült róla, hogy badarság. A nemlétező megjelölése. S mi van a bizonyos „éter”-rel, a világúrt állítólag betöltő finom anyaggal, amelyről ugyancsak bebizonyították, hogy üres, tartalom nélküli szó?

A provokált személy visszavágott.

— Én nem azt állítom, hogy amit megjelölünk, annak feltétlenül léteznie kell. Vannak háttér nélküli fogalmaink, fiktív tartalommal. Ha ezekre nevet akasztunk, ezzel még nem lesznek realitások. Még csak azt sem állítottam, hogy a felett, amit felvettünk a szótárunkba, feltétlen hatalmunk lenne. A névadás csupán arra vonatkozik, hogy nagy vonalakban ismerjük valaminek a mibenlétét. De nem biztos, sőt esetenként lehetetlen győzedelmeskednünk felette. Te-

gyünk különbséget a között, hogy valamit egy kifejezéssel meg tudunk jelölni, és hogy domináljuk. A fogalmi keresztelővel gondolatilag — de csak gondolatilag — lehet szuverenitásunk valami felett. Ám ez még nem tényleges dominancia. Nagy vonalakban ismerjük például, mit fed az a fogalom vagy szó: *halál*. De ez még nem azonos a felette aratott diadallal. A halált szellemvilágunkban, érzelmi életünkben, azzal, hogy kiegyezünk elkerülhetetlen voltával, megneveztük, s így tudomásul vesszük. Biológiailag jórészt tudjuk, mit jelent, de ténylegesen nem vagyunk képesek legyőzni. Kieszelhettük azt, hogy ő „Nagy Kaszás”, de ezzel a névadással még mindig ő az úr felettünk.

S akkor megszólalt egy elméletimmunis alak, aki mindig igyekezett nagy ívben elkerülni a dolgok úgymond megteoretizálását.

— Hagyjátok abba ezt a steril szócséplést vagy filozofálást. Ahogyan ti ezt a szellemi onanizálást nevezitek. A bölcsélet művelését engedjétek át a szakembereknek. A köznapi filozofálás ugyanolyan abszurditás, mint a konyha-atomelmélet művelése.

— Ez hülyeség — adott nevet valaki ennek a viszonyulásmódnak. Abban a reményben, hogy ha egy magatartást névvel illetünk, akkor ez társulhat az ilyen mentalitás lényegének távlati megragadásával.

De nem a legyőzésével.

**5. A szavak arra valók, hogy kifejezzük azt,
ami a fejünkben van; a töltelékszavak arra valók,
hogy kitöltsük az űrt, ami a fejünkben van.
De amikor magát ezt az űrt gúnyolja ki valaki,
töltelékszavakkal?**

A folyóirathoz beékeztetett kéziratot kiadták szakvéleményezésre. Nemsokára a közlésre szánt írásról meg is érkezett a következő szakértékelés:

„A szerző képtelen megszabadulni a töltelékszavaktól. Szövege tele s tele van fölösleges, üres, semmitmondó frazeológiával. Nem egy mondatát azzal kezdi, hogy „tehát”, holott ez a kifejezés arra utal, ami valamiből következik. Márpedig előzőleg nem írt le semmit, amiből valamit is konklúzióként le lehetne vonni. Amikor az „stb.”-t vagy az „és így tovább”-ot használja, nyilván nem tudja, mit soroljon még fel. Azt a látszatot kelti, mintha még volna a fejében valami, csak ezt most nem kívánja kimondani. Holott a semmin kívül semmi nincs az agyában. Meg aztán itt van a „például”. Ezt a kifejezést akkor kamatoztatja, amikor valamire csak egyetlen példája van. De azt az illúziót kívánja gerjeszteni, mintha még sok precedens volna a tarsolyában. Pedig nincs. Meg aztán mit keres a mondat elején az a rengeteg „szóval”? Mintha az író nem szóval fejezné ki magát. Gyakran használja a „természetesen” szót. Ez arra utal, hogy valami valamiből természetszerűen — tehát igazolást nem követelően — levezethető. Holott semmivel sem támasztja alá, miszerint valóban következik. Nem ismeri a „persze” szó eredeti értelmét. A „per se” az önmaga által érthetőt jelenti. Márpedig az ő mondataiból nem derült ki, hogy az a bizonyos „persze” valóban magától értetődő-e. S itt van a bűvös három pont: ... Ezt bármikor kiteheti, amikor képtelen lezárni mondandóját, s az olvasóra bízva, hadd fejezze be ő.

Hiánypótló a stílusa. Azokat a hiányokat igyekszik pótolni, amelyek a szerző agyában benne vannak. Márpedig a szónak nem az a hivatása, hogy ezt az ürességet leplezze, hanem, hogy közvetítse a mondandót. Éppen ezért a kézirat megjelentetését nem javaslom”.

A folyóirat szerkesztője válaszolt a véleményezőnek:

„Tisztelt Szakmabeli!

Köszönjük a remek elemzését erről a kéziratról, mélységesen igaza van. Ez a textus halmozza a töltelékszavakat, a tartalmatlan stílusfordulatokat, a semmitmondó kifejezéseket — s éppen ezért fogjuk közölni. Mert ezt remekül teszi. Ön ugyanis nem vette észre, hogy a véleményezésre önnek átadott írás pamflet-szerű kigúnyolása az ilyen stílusnak. Igaza van. A szavak arra valók, hogy kifejezzék azt, ami a fejünkben van. Nem pedig arra, hogy velük eltakarjuk a koponyánkban tátongó űrt. Csakhogy ehhez a szavakat meg kell érteni. Azok, még ha formálisan az ürességet jelzik is, adott esetben éppen ennek az ellenkezőjét közölhetik: kigúnyolhatják ezt a töltelékszavas semmitmondást.”

6. Vannak kullancs-szavaink; a természet öle mindig lány, a szerelem halálos, a menyecske tűzrőlpattant; csakhogy a kullancsokat el szokták távolítani.

Ketten beszélgettek a Szamos-parton. A sztereotípiákról esett szó. Egyikük nyomdai szakember volt, a másikuk az ember bőrébe fúródó vérszívó állatkák káros voltáról írt értekezést.

— Mi az, hogy sztereotípiia — így a régi zajos nyomdagépek zúgásától hallásérült, valamikor az ólombetűkkel bajlódó szaki, aki mindig azzal dicsekedett, hogy ő többet olvas, mint bármelyik egyetemi tanár; s valóban, többet tudott, mint nagyon sokan a betűszedésről. — Hol van már a régi technika? Ma már a nyomdásznak nem kell félnie az ólommérgezésétől. Ott van a számítógépes szedés. A sztereotípiia az én időmben azt jelentette, hogy lemezre rögzített klisé. Ezt eltettük a szekrénybe, hogy újradíjaskor elővehessük. Manapság, amikor a számítógép mindent megőriz, kinek van szüksége erre. Jobb lenne ezt a szót kivenni a szótárakból. Sztereotípiia volt, nincs.

Az emberre nézve veszélyes rovarokkal foglalkozó szaktudósnak más volt a véleménye.

— A sztereotípiia kifejezés az ön matricakészítő tudatában mintha elveszett volna. Ott maradt a régi alagsori nyomdában. Ennek a fogalomnak azonban van egy más értelme is. Az elgépiesített szókapcsolatokra, beszédfordulatokra vonatkozik, amelyeket az emberek ugyanúgy elrejtik a szekrénybe, mint önök tették a saját sztereotípiájukkal, hogy aztán elővegyék másodkiadásokkor. Csakhogy manapság a nem nyomdászok túl gyakran belenyúlnak ebbe a szekrénybe. Ha kell, ha nem, előveszik a poros és ma már értelmüket vesztett szósablonokat. Ezeket tényleg ki kellene irtani.

Akkor egy becsicsentett öregúr jött velük szemben. Bizonytalan léptekkel, de annál magabiztosabban énekelte az ifjúkorára emlékeztető dalt: „Szép város... ahol minden piros-fehér-zöldben...” A szaki meg a kártékony férgek kutatója körülnézett, s észrevette, hogy a villanyoszlopokon egészen más színekombi-

nációs zászlók lengenek, a parkoló autóknak útját álló, járdaszéli oszlopocskákon sem ez a színpárosítás virít, a padokon az ülepünkkel nem ezt a három színt tisztelhetjük meg, sőt, még ha labdarúgásra adnánk a fejünket, akkor is egy más színösszetételű labdába kellene belerúgniuk. (Lehet, hogy örömmel, de ezt már nacionalista politikai állásfoglalásnak neveznék.)

— Íme, ez a híres-nevezetes kincses város — szólt keserűen a könyvnyomtatásban megőszült nyomdamester

— Kincses város? — hökkent meg az emberi szervezetre és a beszédünkre ráragadó élősdiek kutatója. — Micsoda sztereotípa! Hol vannak itt a kincsek? Talán csak nem arra gondol, hogy a huszadik századi pénzverdékben az „eredeti” dák pénzérméket készítették?

Közben nagy műgonddal eltávolított a lábszárából egy kullancsot.

**7. Minden meghatározásban van legalább egy olyan szó,
amelyet ugyancsak meg kell határozni;
s így megy ez vagy a végtelenségig, vagy addig,
amíg visszajutunk a meghatározandóhoz.**

Nagyon bízott az Értelmező Szótárban, ezért ott kereste meg a „rakéta” szó definícióját: „Rakéta — A fizikai hatás és visszahatás elve alapján működő repülő test, szerkezet.”

Rendben van, gondolta, de mi az a „hatás”, hiszen a meghatározás ezzel a kifejezéssel él. Felütötte a megfelelő oldalt, s megtalálta: „Hatás — Az a tény, folyamat, hogy vki, vmi hat vkire, vmire.” Jó, jó, lamentált, ez sokat nem mond nekem, hiszen a „hatás”-t a „hat”-tal írja körül. Mi hát a „hat”? Ezt is meglelte. „Hat — vmi a természetének, rendeltetésének megfelelően működik.”

Újabb dilemma: mi az, hogy „rendeltetés”? Meg kell keresni: „Rendeltetés — Az a cél, amelyre vmi létesült, amelyre vmit fel kell használni.” Ez sem okította ki. Hiszen tovább gurult a nehezen lenyelhető gondolatgaluska: mi a „cél” fogalma. Sebaj, a szótár erre is ad magyarázatot: „Cél — Az, amire vmely törekvésünk irányul, az, amire valamit szántak, ill. fordítottak.” Jó, jó, de mi az, hogy „törekvés”? Azonnal kiderül: „Törekvés — Az a tény, hogy vki törekszik; valamire irányuló akarat”. Na ez aztán pofon a semminek. A „törekvés”-t a „törekszik”-kel értelmezi. Mi hát ez utóbbi kifejezésnek a tartalma? „Törekszik — Erőfeszítéssel fáradozva igyekszik vmit elérni.” Ez már valami. Csakhogy, ismét itt a gubanc. Mi az, hogy „erőfeszítés”? Mi sem könnyebb, mint ezt megtudni. Fel kell lapozni a megfelelő oldalt. „Erőfeszítés — Nagy erő kifejtés.” Hát ez is olyan — gondolta —, mint amikor egykor sorban meneteltünk be a mozi bejáratánál, az elől menők jelezték, hogy a hátul jövőknél van a jegy, a hátul lépegetők pedig előre mutattak: ott van a jegy elől. Mi hát az „erőkifejtés”? Könnyű megtalálni. „Erőkifejtés — Testi v. szellemi erőnek vmi elvégzésére irányuló összpontosítása.” Ettől sem hajnalodott az agyában. Hiszen adva volt az újabb rejtély: mi is az az „erő”? Csak az ujját kellett megnyálasztania, s máris a megfelelő helyen nyílt ki a kötet. Úgy érezte, most már minden megvilágosodott: „Erő — A testek kölcsönös egymásra hatása.” Végre egy értelmes mondat — vélekedett —, a hatás

fogalmával definiál. Ám azonnal felugrott a vércukra. De hiszen én éppen a „hatás” definícióját kerestem.

Ezek után lemondott arról, hogy a „rakéta” fogalmát valaha is meghatározza. Hiszen a „hatás” szó mellett még több más kifejezés is szerepelt az eredeti definícióban. Ha ezeknek is utána jár, rég lejár az útlevele.

8. Nem mindenki tanítvány, akit tanítottunk.

Bölcslelettörténetet tanított különböző szakokon melléktantárgyként. Ezekon a fakultásokon nem filozófusokat képeztek, hanem olyan irodalmárokat, színészeket, képzőművészeket, zenészeket, akiknek a főhivatásuk mellett szükségük lesz elméleti ismeretekre is. Legalábbis az egykori pártállam oktatáspolitikája szerint. A volt diákjai közül egyesek Kossuth-díjas költők, mások kontinentális sikert arató hangszereslisták, külföldi tárlatokon nagy elismerést szerzett festők, befutott színészek lettek.

Egy nap egyik kollégája gratulált neki. Ő meglepődött. Miért érte ez a megtiszteltetés? Tanártársa megmagyarázta.

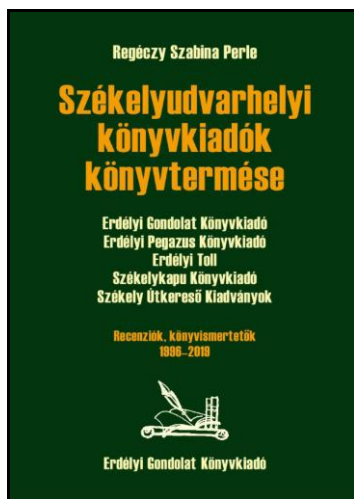
— Ne szerénykedj. Rendkívüli a teljesítményed. Tanítványaid közül néhányan nemzetközi hírnévvel öregbítették nemzetünk megbecsülését.

A bölcsélet szerény előadója, a fogalmi elemzés eszközeivel, megvilágította a tényállást.

— Igazad van. Igen sok híres személyiséget tanítottam. De használjuk pontosan a szavakat, fogalmakat. Más oktatni valakit, s más valakinek a tanítványa lenni. Azok a monumentális alkotó művészek, akikre te gondoltál, nem a tanítványaim. Én csak elméleti ismeretekre okítottam valamennyiüket. De egyikük sem abban lett nagy, amire én tanítottam.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

2020-ban megjelent

